

Пилипенко С. Г.

ЗЕМЛЯ ЯК МАТРИЦЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Стаття стосується проблеми землі як простору розгортання людської життєдіяльності. Зазначено важливість поліпарадигмального підходу щодо осмислення феномена землі; розглянуто можливість використання екзистенціалів для аналізу взаємодій системи «людина – земля»; підкреслено значення метафори «тіло землі» для осмислення подальшого існування людини в умовах технологічної реальності.

Ключові слова: земля, людина, «тіло землі», екзистенціали, ландшафт.

The article touches upon the problems of the earth as a space for the development of human activity. The importance of a polyparadigmatic approach to understanding the phenomenon of the earth is noted. The possibility of using existentials for the analysis of human-earth system interactions is considered. The importance of the metaphor «body of the earth» for understanding the further existence of man in the conditions of technological reality is emphasized.

Keywords: earth, man, «body of land», existential, landscape.

Актуальність теми. Початок ХХІ ст. ознаменувався новими викликами, що вимагають переосмислення багатьох питань, одним із яких є феномен землі. Остання опинилася в центрі дискурсу соціально-економічних, соціально-політичних, філософсько-екологічних проблем сучасності. Виникає проблема відповідної філософської рефлексії, що здатна подолати монологізм в осмисленні взаємодії системи «людина – земля». Саме монологізм абсолютизував «зверхність» єдиної наукової концепції, унаслідок чого земля постала об'єктом підкорення, розумілася як «мертве» тіло, «суха глина» або конгломерат фізико-хімічних сполук. Сучасність засвідчує хибність такого ставлення, означивши запитання: «Що є Земля і сама людина, що проживає на ній?» Відповідь на нього визначає стратегію майбутнього розвитку людства й викликає поліфонію дискурсів, окреслює відносини між людиною та землею в умовах інтенсифікації технічного розвитку й упровадження нових технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема землі є однією з тих наскрізних проблем, без якої існування людини не мислиться, а історія людства постає історією відносин системи «людина – земля», що відзначається амбівалентністю й залежить від того, які властивості землі та людини розглядаються як висхідні. Варто підкреслити, що українська філософська парадигма завжди тяжіла до простору людського буття, актуалізуючи проблему відповідальності людини (Г. Сковорода, П. Юркевич, П. Копнін, І. Бичко, В. Горський, С. Кримський, В. Лях, В. Малахов, М. Попович, В. Табачковський, В. Шинкарук та ін.). Проте саме класики української літератури найбільш гостро означили проблему людських стосунків із землею (І. Нечуй-Левицький, О. Кобилянська, Т. Шевченко, Панас Мирний та ін.), змалювавши людину у всій повноті її існування й екзистенції.

Мета пропонованої статті – осмислення феномена землі як простору розгортання людської життєдіяльності в контексті поліпарадигмального підходу, що дозволяє подолати монологічність методології в умовах нової технологічної реальності.

Виклад основного матеріалу. Земля постає буттям, тотальність якого не потребує додаткового визначення. Із прадавніх часів земля поставала символом родючості й джерелом життя; землею клялися й перед нею каюлися в гріхах. Як влучно зазначив М. Попович, «можна твердити, що наскрізні проблеми, що непокоїли людство від самого початку цивілізації, існували й існують. Вони знаходять вияв у глибоких логічних проваллях – антиноміях і парадоксах, в які впадає мислення при способах осмислити найфундаментальніші передумови людського пізнання та існування. Чи можна з такою самою впевненістю твердити, що ці проблеми розв’язуються?» [7, с. 4].

Як свідчить аналіз наукової літератури, взаємодія людини й землі розглядається, по-перше, як перетворення землі (практичні відносини), по-друге, як поклоніння й служіння землі (сакральні відносини), по-третє, як умова формування світогляду, духовності (культурні відносини). На жаль, ці модуси розглядаються в площині монологічного підходу, абсолютизуючи один із наявних. Найбільш глибоким підґрунтям відносин «людина – земля» є саме життя. Безперечно, земля як феномен пов’язана з суспільною й індивідуальною свідомістю, постає віддзеркаленням буття на локальному (особистісному), регіональному (спільноти людей) і глобальному (людство) рівнях. Проте ця система взаємодії «людина – земля» зосереджується, по-перше, навколо людини як носія певних теоретичних і практичних ідей, по-друге, землі як природного ресурсу, дослідженню якого присвячено багато наукових праць природничого напрямку. В обох випадках земля не розглядається як соціокультурний феномен. Ця ситуація свідчить про необхідність використання поліпарадигмальної методології, де земля втрачає чітку «конфігурацію», методологічну завершеність та отримує «діапазон невизначеності», що дозволяє осмислити останню на перетині онтологічної, антропологічної, ціннісної, когнітивної, культурної, екзистенційної, діяльнісної, практичної, технологічної та інших площин.

Звернення до історії людства свідчить, що розуміння землі залежить від історико-економічних умов життя й світоглядної системи цього періоду. Для первісної форми суспільної свідомості розуміння землі відбувалося в контексті синкретичності й антропоморфності, де остання виступала сакральним феноменом. В епоху Античності землю розглядали в контексті господарчої діяльності людини. Ґрунтуючись на ідеї Бога, епоха Середньовіччя визначала землю не лише умовою існування людини, але й наділяла певними функціями «творця». Так, у книзі Буття, що є частиною П’ятикнижжя Мойсея, досить чітко підкреслено, що земля є матрицею «всього сущого», вона створена в першу чергу й сама постає «творцем», адже Бог творить людину з праху земного. Поступово земля перетворювалася в силу з «владними повноваженнями», постаючи одним із головних чинників владних відносин. Подальший розвиток суспільної свідомості позначив поступову домінанту наукоцентризму, техноцентризму й суб’єктоцентризму: земля розглядається

виключно з погляду ресурсу чи економічних відносин.

Проте сьогодні все більше дослідників наголошують, що збереження буття людини вже не може забезпечуватися виключно збільшенням матеріально-технічної бази й упровадженням техно-технологічних інновацій. Ідеться про необхідність інтеріоризації людством тих цінностей, що здатні подолати наявний розрив між людиною й землею. Цей розрив пов'язаний із утратою «турботи про землю». На жаль, стверджуючись у своєму техніко-технічному розвитку, людина «забуває» про землю, практика ставлення людини до землі набуває викривленого або навіть спотвореного характеру. Ідеться про відчуження людини від землі, що посилювалося зі становленням технічної цивілізації, адже земля в такому контексті – лише простір упровадження технологічних новацій. Ця ситуація знайшла відображення в роздумах Е. Фромма [10]. Хоча філософ говорить про «хворобу духу» сучасної йому людини, що руйнує її цілісність і не дозволяє останній стверджувати себе творчою особистістю, ідеться про хибність наявних соціально-економічних пріоритетів і нездатність усвідомлювати людством наслідків свого ставлення до навколишнього середовища.

Одним із способів, на думку дослідників, є визнання сакральної сутності землі, що постає цариною філософсько-культурологічного дискурсу, де особливу увагу приділено традиціям, ритуалам, міфологемам. Так, сакралізований простір завжди відмежовується, а людина тяжіє до постійного перебування в ньому, прагнучи естетичного переживання (В. Подорога). «Присутність ландшафту – умова моєї присутності. Ландшафт є Єдність і нерозривність відносин: Присутність і Відсутність, Я – Світ, Видиме – Невидиме, Буття і Суцце і т. п. ... Я перестаю бути лише собою, стаю більше ніж Я, втрачаю відмінність «Я – Світ»; це самість, що отримується через причетність до місця як набуття іншої сторони Себе-цільного, тут я переживаю себе як явище світу через своє Місце – зримий Ландшафт. Ландшафт – моє тіло, простір нарощеного Мене, живе переживання сакрального. Але також – простір моєї відкритості в світ і крізь світ. ... Перетворення світу – перетворення мене, і воно відбувається в трудовій аскезі, що створює живий ландшафт – образ небесного раю» [4, с. 85–86]. Земля набуває соціокультурного значення, яке втрачається з розвитком індустріального суспільства й посиленням урбанізації, де земля постає виключно засобом задоволення людських потреб.

Сьогодні можна зазначити зміну пізнавальної парадигми в питанні осмислення феномена землі, що пов'язано з посиленням екологічних загроз. Необхідно підкреслити, що сучасна ситуація – це насамперед опозиція двох моделей поведінки, де відповідальність, любов до природи, екологічна турбота, переоцінка життєвих цінностей протистоять егоїзму, екологічній безграмотності, байдужості й безвідповідальності. Сучасний науковий дискурс підкреслює необхідність екологічної свідомості. Це свідчить про бажання своєрідного мімезису, коли людина не репрезентує чи імітує, а намагається «почути» землю. У цьому контексті особливого значення набуває емоційне переживання. Як зазначає В. Табачковський, «любов, совість, обов'язок, які раніше використовувалися лише для характеристики людських стосунків й залишалися виключно етичними, віднині стають категоріями

економічними й філософськими, набувають глобального й навіть космічного значення» [8, с. 7]. Уявлення про землю, де вона постає живою, що «плаче», «кричить», «молить», яскраво демонструє міфологічна свідомість, що далі знаходить відображення в національних культурах. Так, за певних обставин кажуть: «земля хворіє», «земля в небезпеці», «земля стогне», тим самим наділяючи землю екзистенцією. Остання розуміється повноправним моральним суб'єктом взаємодії.

Як зазначає А. Лобок, усі прадавні релігії мають так званих «богів землі», чи, інакше кажучи, богів, що репрезентують «міфосемантику земної поверхні: Гея – у греків, Енліль у шумерів, Геб у єгиптян і т. д.». Зауважимо, що автор використовує дві міфосемантичні пари: «Ерос і Тартар» та «Гея і Хаос». Якщо перша пара засвідчує координати «потяг, бажання – пригнічення потягу», то інша визначає «тілесність – безтілесність» [5]. Варто підкреслити, що ні Гея, ні Енліль не є добрими богами, скоріше вони постають чудовиськами, що аж ніяк не переймаються долею людства. Автор доходить висновку, що ці опозиції лише відповідають культурі стародавнього грека, але не впливають на формування відносин елементів системи «людина – земля». На нашу думку, ідеться як про безмежну стихію землі, так і «неорганічне тіло» останньої, що віддзеркалює метафора «тіло землі». Ця метафора поступово трансформується в концепт «турбота про землю як турбота про власне тіло», що є маркером соціокультурної ідентичності землероба.

Отже, відносини «людина – земля» є амбівалентними: земля «розгортає» буття людини й водночас залежить від людської практики: «Людина не тільки перебуває в певному відношенні до реалій навколишнього середовища – вона ще й має певне ставлення до цього відношення, і саме таке подвоєне відношення є конститутивним для її буття людини: це – її субстанціональність» [11, с. 318]. Так, українська культурна картина світу споконвік наділяла землю суб'єктивними властивостями, проте й людина не мислилася як окремішній суб'єкт, людина – це продовження тіла землі. Міфічний герой Антей постає непереможним, тому що пов'язаний із Матір'ю-землею: «тіло» землі, розгортаючись, постає джерелом життя, а рівень взаємин людини й землі відбувається в координатах єдності людини із «землею-матір'ю» / природою. Ця ідея знаходить нове втілення в умовах технологічного буття сучасної людини. Келлі Олівер у своїй праці «Земля і світ: філософія після місії Аполлона» [12], звертаючись до проблеми сучасної політики й етики, актуалізує питання взаємин людини та землі. Дослідниця підкреслює, що людське буття є можливим лише за умови встановлення зв'язку людини із Землею. Дослідниця акцентує увагу на думці Е. Гуссерля, згідно з якою людина повинна сприймати землю як «тіло-підставу» («thebasis-body»), оскільки все, із чим має справу людина, насправді стосується життя на Землі. У цьому контексті метафора «тіло землі» отримує онтологічне визначення, що відповідає роздумам української дослідниці О. Гомілко про примирення антропології та онтології у використанні концепту тілесності [3].

Сьогодні ми можемо стверджувати, що історія землі – це історія не лише практичної діяльності людини, але й культурної практики «знаходження» людиною себе, що реалізується в гармонії з навколишнім світом. Ставлення людини до землі як

до свого «тіла» втілюється в екзистенціалах «проект», «мета», «свобода», «відповідальність», «надія», «страх» тощо й набуває завершеності у співвідношенні з архітектонікою землі як символом домівки, де людина відчуває гармонію з навколишнім світом. Ю. Г. Тютюнник наголошує, що тіло землі – це ландшафт землі (при цьому ландшафт і земля ототожнюються). Науковець убачає витoki цього поняття в сакральній сфері – у перекладах євангелічних текстів німецькою мовою монахами Фульдського монастиря. Дослідник доходить висновку, що «ландшафт» у IX ст. поставав необхідною умовою створення певного порядку: «Так утворюється порядок, тобто план / modus / scaf. ... Ландшафт місця події віри трансформується в ландшафт тексту, за допомогою якого віра повідомляється й у свою чергу трансформує місце: луки окремих німецьких племен перетворюються в місце (країну, край, землю)... Культурі залишається лише розгорнути потенціал сизигії (від грец. Σύζυγος, «сполучення, з'єднання» – будь-яка комплементарна пара протилежностей як в стані об'єднання, так і в стані опозиції)» [9, с. 72].

Цей підхід долає протиставлення «людина – земля / природа» та формує різні моделі поведінки людини. Інакше кажучи, людина презентує себе через ставлення до землі: ідеться про процеси соціалізації, культурної ідентифікації тощо. Саме врахування цього принципу, на наш погляд, може слугувати важливим методологічним підґрунтям побудови нової системи взаємодії «людина – земля». Руйнування цього зв'язку, цієї системи людиною відчувається на рівні екзистенційного переживання: туга за рідною землею, за Отчим краєм. Дійсно, де б не перебувала людина, вона завжди пам'ятає своє коріння, звідки вона родом, але це лише в тому випадку, коли земля й домівка не відчужені від людини, а постають її сутнісними інваріантами. Ідеться про визнання спорідненості через землю, що визначає концепт «Отчий край» [6], де земля є джерелом формування народу: людина отримує повноту свого буття через землю. Водночас, як зазначає Л. Газнюк, «...наносючи рани природі, тілу Землі, людина тим самим наносить рани і собі, а тому у вік стрімкого розвитку цивілізації необхідно серед доккілля побачити не «інше себе», а частину себе – у розгортанні природи» [1, с. 143]. Ідеться про необхідність становлення нової етико-гуманістичної парадигми мислення сучасної людини.

Яскравим прикладом становлення нової парадигми осмислення феномена Землі є «Хартія Землі» – програма, що була схвалена ЮНЕСКО й використана як базовий довідковий документ Декади ООН з освіти для сталого розвитку. Сучасна людина починає розуміти землю не лише як фізико-хімічний склад, а як феномен, що є набагато ціннішим для людського буття. Свого часу Н. Гартман наголосив: «Людині як моральній істоті випадає збереження цінності життя й усього багатства його феноменів. Життя не створене людиною, але воно існує й дане їй – немовби вкладене в її руки, довірене її турботі. Вона може любовно підхопити його й з цим піднятися у височінь. Адже на його основі вона може розвинути щось вище» [2, с. 346].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відносини «людина – земля» засвідчують наявність зв'язку, що має амбівалентний характер: земля «розгортає» буття людини й водночас залежить від людської практики; людина постає носієм певних теоретичних та практичних дій і водночас суб'єктом, що

осмислює феномен землі, завдяки чому остання отримує множинність вимірів. Повернення до категорій «краса», «радість», «туга», «сум» для визначення взаємодій «людина – земля» свідчить про початок трансформації парадигми мислення, раніше спрямованої виключно на отримання максимальної користі. Ці категорії відкривають нові грані буття землі й можливості їх осмислення в контексті життєдіяльності людини ХХІ ст.

Звернення до метафори «тіло землі» окреслює можливість створення онтологічного образу землі, що відповідає поліпарадигмальному підходу сучасної методології дослідження. Ця резонує з вимогами переосмислення складних взаємодій людини і світу, що дозволяє говорити про можливість їхнього діалогу й відкриває нові перспективи дослідження. Особливої уваги потребує проблема актуалізації не лише ефективних технологій землекористування, але й таких, що відповідають сутності землі.

Література:

1. Газнюк Л. М. Філософські етюди екзистенціально-соматичного буття : монографія. Київ, 2008. 368 с.
2. Гартман Н. Этика / пер. А. Б. Глаголева. М. : Владимир Даль, 2002, 708 с.
3. Гомілко О. Концепт тілесності: примирення антропології та онтології. *Філософські діалоги. Виміри людського буття: логіка, методологія, семіотика культури : за матеріалами конференції до 70-річчя академіка М. В. Поповича*. Київ, 2009. С. 246–254.
4. Домников С. Д. Хозяйство и культура: Введение в феноменологию традиционного текста. М. : ИФ РАН, 2008. 151 с.
5. Лобок А. Антропология мифа. Екатеринбург, 1997. URL : <https://scicenter.online/antropologiya-scicenter/bogi-gaznyuka-zemel-123274.html> (дата звернення: 21.03.2019).
6. Пазинич С. Н. Отчий край – субоснова развития национальной философии. *Новий колегіум*. 2005. № 3 (31). С. 68–73.
7. Попович М. В. Що таке філософія. *Філософська думка*. 2006. №1. С. 3–24.
8. Табачковський В. Людина – Екзистенція – Історія. Київ, 1996. 76 с.
9. Тютюнник Ю. Г. Ландшафт: етимологія, герменевтика, екзегетика. *Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження (десятий випуск)*. Київ : ЦГО НАН України. 2003. С. 54–71.
10. Фромм Е. Психологія: дзен-буддизм. URL : <http://fromm.filosoff.org/tvorchestvo/dzen-buddizm-i-psichoanaliz/> (дата звернення: 21.03.2019).
11. Шалашенко Г. Виміри людського буття та їх трансцендентальна перспектива у філософській антропології. *Філософські діалоги. Виміри людського буття: логіка, методологія, семіотика культури: за матеріалами конференції до 70-річчя академіка М. В. Поповича*. Київ, 2009. С. 315–324.
12. Oliver K. *Earthand World: Philosophy after the Apollo Missions*. New York : Columbia University Press, 2015. 298 p.

References:

1. Haznyuk, L. M. (2008), *Filosofs'ki etyudy ekzystentsial'no-somatychnoho buttya*, Kyiv.
2. Gartman, N. (2002), *Etika*, translated by Glagoleva, A., Vladimir Dal', Moscow.
3. Homilko, O. (2009), "Kontsept tilesnosti: prymyrennya antropolohiyi ta ontolohiyi", *Filosofs'kidialohy. Vymirylyuds'kohobuttya: lohika, metodolohiya, semiotyka kul'tury: za materialamy konferentsiyi do 70-richchya akademika M. V. Popovycha*, Kyiv, pp. 246–254.

4. Domnikov, S. D. (2008), *Khozyaystvo i kul'tura: Vvedeniye v fenomenologiyu traditsionnogo teksta*, IF RAN, Moscow.
5. Lobok, A. (1997), *Antropologiya mifa*, available at: <https://scicenter.online/antropologiya-scicenter/bogi-raznyiia-zemel-123274> (accessed 21.03.2019).
6. Paznich, S. N. (2005), “*Otchiy kray – subosnova razvitiya natsional'noy filosofii*”, *Noviy kolegium*, No. 3 (31), pp. 68–73.
7. Popovych, M. V. (2006), “*Shcho take filosofiya*”, *Filosofs'ka dumka*, No.1, pp. 3–24.
8. Tabachkovs'kyi, V. (1996), *Lyudyna – Ekzystentsiya – Istorya*. Kyiv.
9. Tyutyunnyk, Y. H. (2003), “*Landshaft: etymolohiya, hermenevtyka, ekzehetyka*”, *Totallogy-KHKHI. Postneklasychni doslidzhennya (desyatyy vypusk)*, TS·HO NAN Ukrayiny, Kyiv, pp. 54–71.
10. Fromm, Y. *Psikhoanaliz: dzen-buddizm*, available at: <http://fromm.filosoff.org/tvorchestvo/dzen-buddizm-i-psixoanaliz/> (accessed 21.03.2019).
11. Shalashenko, H. (2009), “*Vymiry lyuds'koho buttya ta yikh transtsendental'na perspektyva u filosofs'kiy antropolohiyi*”, *Filosofs'ki dialohy. Vymiry lyuds'koho buttya: lohika, metodolohiya, semiotyka kul'tury: za materialamy konferentsiyi do 70-richchya akademika M. V. Popovycha*, Kyiv, pp. 315–324.
12. Oliver, K. (2015), *Earth and World: Philosophy after the Apollo Missions*, Columbia University Press, New York.

Svitlana Pylypenko

THE EARTH AS THE MATRIX OF HUMAN LIFE

The beginning of the XXI century is marked by a rethinking of many issues, one of which is the phenomenon of the earth. The latter was in the center of the discourse of socio-economic, socio-political, philosophical and environmental problems of our time. The history of mankind is the history of relations between the system «man – earth», characterized by ambivalence. Ukrainian philosophical paradigm has always gravitated to the space of human existence, actualizing the problem of human responsibility. However, it is the classics of Ukrainian literature that most acutely identified the problem of human relations with the earth.

According to the analysis of scientific literature, the interaction of man and the earth is considered as a practical relationship, as a sacred relationship and as a condition for the formation of the worldview. These modes are considered in the plane of absolutization of the unit approach. The earth as a phenomenon is connected with the social and individual consciousness, but the earth is not considered as a socio-cultural phenomenon. This situation demonstrates the need for a polyparadigm methodology.

More and more researchers note that the preservation of human existence can no longer be provided solely by increasing the material and technical base. It means that mankind should assimilate corresponding values of the attitude to the Earth. We are talking about overcoming the alienation of man from the earth as a consequence of the formation of technical civilization. One of the ways, according to the researchers, is the recognition of the sacred nature of the earth.

The attitude of man to the earth as to his «body» is embodied in existentials: project, purpose, freedom, responsibility, hope, fear, etc. Architectonics of the earth is a symbol of the house where the person feels harmony with the world around. This approach overcomes

the opposition of «man – earth/nature» and forms different models of human behavior. Man presents himself through the attitude to the earth: the processes of socialization, cultural identification, etc. It is the consideration of this principle that is an important methodological basis for the construction of a new system of interaction «man – earth». The destruction of this connection is felt by man at the level of existential experience. A striking example of the formation of a new paradigm of understanding the phenomenon of the Earth is the «Earth Charter».

The earth appears as a multilevel phenomenon, where a person acts as a carrier of certain theoretical and practical ideas. At the same time, the earth is a space of human activity. The return to the categories of «beauty», «joy», «melancholy» indicates the beginning of the transformation of the paradigm of thinking. We witness the deviation from the idea of maximum benefit. These categories open new facets of earth existence and possibilities of their comprehension. Thus, turning to the metaphor «body» of the Earth outlines the possibility of creating an ontological image of the earth, and special attention is paid to the problem of actualization of those technologies corresponding to the essence of the earth.

Keywords: earth, man, «body of land», existential, landscape.

Світлана Пилипенко

ЗЕМЛЯ ЯК МАТРИЦЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Початок ХХІ ст. відзначається переосмисленням багатьох питань, одним із яких є феномен землі. Остання опинилася в центрі дискурсу соціально-економічних, соціально-політичних, філософсько-екологічних проблем сучасності. Історія людства – це історія відносин системи «людина – земля», що відзначається амбівалентністю. Українська філософська парадигма завжди тяжіла до простору людського буття, актуалізуючи проблему відповідальності людини. Проте саме класики української літератури найбільш гостро означили проблему людських стосунків із землею.

Земля постає буттям, тотальність якого не потребує додаткового визначення. Як свідчить аналіз наукової літератури, взаємодія людини й землі розглядається, як практичні відносини, як сакральні відносини та як умова формування світогляду. Ці модуси розглядаються в площині абсолютизації одиничного підходу. Земля як феномен пов'язана із суспільною та індивідуальною свідомістю, проте земля не розглядається як соціокультурний феномен. Ця ситуація свідчить про необхідність використання поліпарадигмальної методології.

Усе більше дослідників наголошують, що збереження буття людини вже не може забезпечуватися виключно збільшенням матеріальної та технічної бази. Ідеться про засвоєння людством відповідних цінностей ставлення до землі, про подолання відчуження людини від землі внаслідок становлення технічної цивілізації. Одним із способів, на думку дослідників, є визнання сакральної сутності землі.

Сьогодні зміна пізнавальної парадигми пов'язана з посиленням екологічних загроз. Сучасна ситуація – це опозиція двох моделей поведінки, любов до природи

протистоїть егоїзму. Сучасний науковий дискурс підкреслює необхідність екологічної свідомості. Це свідчить про бажання своєрідного мімезису: Земля розуміється повноправним моральним суб'єктом взаємодії.

Ставлення людини до землі як до свого «тіла» втілюється в екзистенціалах: проект, мета, свобода, відповідальність, надія, страх тощо. Архітектоніка землі є символом домівки, де людина відчуває гармонію з оточуючим світом. Цей підхід долає протиставлення «людина – земля/природа» та формує різні моделі поведінки людини. Людина презентує себе через ставлення до землі: процеси соціалізації, культурної ідентифікації тощо. Саме врахування цього принципу є важливим методологічним підґрунтям побудови нової системи взаємодії «людина – земля». Руйнування цього зв'язку відчувається людиною на рівні екзистенційного переживання. Яскравим прикладом становлення нової парадигми осмислення феномену Землі є «Хартія Землі».

Земля постає багаторівневим феноменом, де людина виступає носієм певних теоретичних і практичних ідей. Водночас земля – це простір людської життєдіяльності. Повернення до категорій «краса», «радість», «туга», «сум» свідчить про початок трансформації парадигми мислення. Відбувається відхід від ідеї максимальної користі. Ці категорії відкривають нові грані буття землі та можливості їх осмислення. Звернення до метафори «тіло» землі окреслює можливість створення онтологічного образу землі, особливої уваги набуває проблема актуалізації тих технологій, що відповідають сутності землі.

Ключові слова: земля, людина, «тіло землі», екзистенціали, ландшафт.

Pylypenko Svitlana Hryhorivna – Candidate of Philosophy, Associate Professor, Associate Professor of UNESCO department «Philosophy of Human Communication» and social-humanitarian subjects of Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture.

Пилипенко Світлана Григорівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін Харківського національного технічного університету імені Петра Василенка.

e-mail: pilipenkosvetl@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5949-0134

Надійшла до редакції 01.03.2019. Розглянута на редколегії 27.08.2019.

Рецензенти:

Доктор філософських наук, професор, професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Харківського Національного університету будівництва та архітектури Проценко О. П.

Кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри права гуманітарного факультету Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Селевко В. Б.